

Голові разової спеціалізованої вченої ради
з присудження ступеня доктора філософії
у Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка
доктору педагогічних наук, професору
МИРОНОВІЙ Світлані Петрівні

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
БРУШНЕВСЬКОЇ Ірини Миколаївни
на дисертаційну роботу «Формування лексико-семантичних умінь у
старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення
засобами екологічного виховання»
ЛУКАЧОВИЧ Галини Олександрівни
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта**

Актуальність теми дисертаційної роботи. У контексті реформування сучасної системи освіти України та впровадження інклюзивної освіти підвищується увагу до мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, як передумови формування цілісної та гармонійно розвиненої особистості, яка володіє основами української літературної мови як національно-культурної цінності. З огляду на це, підвищується значущість наукових досліджень щодо організації корекційного навчально-виховного процесу, спрямованого на формування комунікативних умінь і навичок дітей із тяжкими порушеннями мовлення.

Аналіз пріоритетних напрямків розвитку сучасної дошкільної освіти України показав, що вона орієнтована на всебічний розвиток дитини, у тому числі на формування мовленнєвої компетентності як ключової інтегрованої характеристики, що забезпечує пізнавальну активність, емоційно-ціннісну сферу, соціальну адаптацію та міжособистісну взаємодію. Беззаперечним є факт, що мовлення відіграє провідну роль у розвитку інтелектуального потенціалу дитини, у становленні її самосвідомості та в оволодінні навичками комунікації. У структурі мовленнєвої компетентності важливе місце займає лексична підсистема, що виявляється у сформованості лексико-семантичних умінь як основи повноцінного мовленнєвого розвитку.

Зважаючи на вищезазначене, дослідження Лукачович Г.О. є актуальним, вагомим і своєчасним, оскільки зосереджує увагу на особливостях формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Актуальність теми дисертаційної роботи безсумнівна та зумовлена, насамперед, важливістю створення корекційно-розвивального інструментарію для формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Дисертанткою охарактеризовані особливості лексичного розвитку дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, мовленнєва діяльність яких характеризується обмеженою словниковою складовою, недостатньою розвиненістю мовленнєвих операцій, звуженістю семантичних полів, що ускладнює засвоєння знань про навколишній світ і знижує рівень їхньої пізнавальної активності. Визначено, що у зазначеної категорії дітей спостерігаються труднощі в узагальненні, категоризації та вербалізації досвіду, що безпосередньо впливає на якість засвоєння лексики, зокрема природничо-екологічного змісту.

Важливість досліджуваної теми підтверджується тим, що у світлі сучасних освітніх викликів екологічне виховання розглядається як один із пріоритетних напрямів розвитку особистості дошкільника. Формування

екологічної культури, ціннісного ставлення до природи, навичок раціонального природокористування та відповідальної поведінки є важливим компонентом освітнього процесу. Саме в дошкільному віці закладаються основи екологічної свідомості, а отже, надзвичайно важливо забезпечити доступність відповідної інформації дітям з мовленнєвими порушеннями. Таким чином, виникає обґрунтована об'єктивна потреба в інтеграції мовленнєвого і екологічного компонентів у процесі корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають загальне недорозвинення мовлення. Формування у дошкільників із ЗНМ лексико-семантичних умінь на основі природничо-екологічного змісту не лише сприятиме розширенню їх словникового запасу, а й забезпечить ефективну мовленнєву та пізнавальну діяльність, відкриє ширші можливості для соціальної адаптації. Саме тому вважаємо, що дисертаційна робота Лукачович Галини Олександрівни узгоджується з потребами сьогодення і тому не викликає сумнівів актуальність визначеної проблематики поданої дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз матеріалів дисертації з позицій обґрунтованості наукових положень, визначення дослідницького апарату дослідження, поєднання теоретичних та емпіричних методів дослідження, проведення експериментальної роботи, обґрунтованості висновків і рекомендацій дають підстави стверджувати про логічний зв'язок між темою дисертаційної роботи та визначеними метою, завданнями, об'єктом, предметом, а також обраними методами дослідження. Аналіз змісту дисертаційної роботи, анотації, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що усі пункти наукової новизни дослідження належним чином відображено у роботі.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення та результати дисертаційного дослідження характеризуються новизною, адже дисертанткою Лукачович Г.О. вперше розроблено та експериментально впроваджено методику формування лексико-семантичних умінь у старших

дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання. Новим також є те, що у дисертації вперше обґрунтовано зміст поняття «природничо-екологічна лексика», визначено педагогічні умови її засвоєння дітьми з мовленнєвим дизонтогенезом, розроблено та апробовано комплекс вправ, завдань і корекційно-розвиткових ігор природничо-екологічного змісту для старших дошкільників із ЗНМ, в тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Автором уперше здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості лексико-семантичних умінь у дітей із загальним недорозвиненням мовлення та у дітей з типовим мовленнєвим розвитком. Уточнено й поглиблено поняття «лексико-семантичні уміння» у контексті мовленнєвої діяльності дошкільника, а також наукові уявлення щодо особливостей їх засвоєння у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Подальшого розвитку набули теоретико-методичні підходи до формування природничо-екологічної компетентності як засобу мовленнєвого розвитку дітей із ЗНМ.

Практичне значення дисертаційної роботи. Практичне значення дисертаційної роботи Лукачович Г.О. полягає у розробці методики дослідження лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання; педагогічних умов формування лексико-семантичних умінь у них. Результати наукового дослідження можуть бути використані фахівцями психолого-педагогічного профілю, під час підвищення кваліфікації та для проведення подальших наукових досліджень.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Свідченням оригінальності, самостійності та високого наукового рівня дисертаційної роботи Лукачович Г.О. є її апробація на 4 міжнародних, 5 всеукраїнських науково-практичних конференціях, 6 конференціях закладів вищої освіти, а також публікація результатів дослідження у 26 наукових працях, серед яких 6 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України та 20 публікацій мають апробаційний характер.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження, наукових праць, які відображають результати дисертації вказує на дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. Ознак порушення академічної доброчесності та випадків плагіату не виявлено.

Загальна оцінка дисертації. Оцінюючи ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації Лукачович Г.О., варто зазначити, що значною мірою вони забезпечуються чіткою структурою роботи та її логічною цілісністю, послідовністю викладення матеріалу, комплексністю розкриття проблеми, визначеної у дослідженні. Структура дисертації, яка складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (302 найменування, з них 56 – іноземною мовою) та 10 додатків, є обґрунтованою, а її складові взаємопов'язаними. Структура роботи відображає логіку системного підходу, що забезпечує цілісність дослідження та не викликає заперечень.

У вступі відповідно до теми та проблеми дослідження окреслено об'єкт, предмет та мету роботи, визначено завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно узгоджуються зі змістом основної частини дисертації. Визначено категоріальне поле та методологію роботи, що сприяло ефективному забезпеченню логіки наукового пошуку та науковому обґрунтуванню основних положень дисертації згідно поставлених завдань із використанням комплексу оптимальних теоретичних, емпіричних і статистичних методів науково-педагогічного дослідження. Проведена кореляція поставлених завдань із висновками переконливо доводить, що автору вдалося всебічно розглянути теоретичні і методичні засади предмету дослідження.

У першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми формування лексико-семантичних умінь у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення» проаналізовано проблему дослідження у наукових джерелах,

коректно розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження, представлено сутнісні характеристики поняття «лексико-семантичні уміння»; проаналізовано процес лексичного розвитку у дітей з типовим мовленнєвим розвитком та із загальним недорозвиненням мовлення. Дисертанткою розкрито питання корекційно-розвиткових можливостей екологічного виховання для розвитку лексико-семантичного компоненту мовлення старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення; представлено зміст поняття «природничо-екологічна лексика», проаналізовано сучасний педагогічний інструментарій з формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Ознайомлення зі змістом теоретичного розділу свідчить про опрацювання дисертанткою значної кількості наукових робіт, присвячених проблемі дослідження. Аналіз проблеми здійснено різнобічно та ґрунтовно.

У другому розділі «Експериментальне вивчення стану сформованості лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення» окреслено основні механізми дослідження сформованості лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення, обґрунтовано критеріально-діагностичний комплекс його вивчення, досліджено рівні сформованості лексико-семантичних умінь, виявлені та охарактеризовані механізми порушень й узагальнено результати констатувального етапу дослідження. Заслугує на особливу увагу обґрунтований та розроблений діагностичний комплекс вивчення компонентів складових лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Цінним є дослідження екологічної грамотності спеціалістів як передумови формування природничо-екологічної лексики у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

У третьому розділі «Педагогічне забезпечення формування лексико-семантичних умінь у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення

засобами екологічного виховання» дисертанткою теоретично обґрунтовано методичне забезпечення з формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із ЗНМ з використанням засобів екологічного виховання. Суттєво збагатила роботу обґрунтована та безпосередньо репрезентована Лукачович Г.О. модель, яка вміщує методологічний, змістовий і контрольний блоки. У методологічному блоці визначено педагогічні підходи, принципи, мету і завдання формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із ЗНМ; змістовий блок складається з двох етапів (підготовчо-корекційного та основного); у контрольному блоці передбачено діагностичний зріз та визначення динаміки рівнів сформованості лексико-семантичних умінь у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

Ключовою новизною праці є теоретично обґрунтована і розроблена Лукачович Г.О. методика формування лексико-семантичних умінь засобами екологічного виховання у старших дошкільників із ЗНМ з урахуванням актуального розвитку когнітивних функцій. Запропонована методика розроблена з урахуванням критеріїв і компонентів сформованості лексико-семантичних умінь, спрямована на активізацію мовленнєвої діяльності, накопичення природничо-екологічної лексики та розширення відповідних лексико-семантичних полів, опанування навичками зв'язного мовлення. Завершується розгляд проблеми аналізом формувального експерименту дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує те, що дисертанткою коректно проведено аналіз отриманих результатів, які свідчать про достатню широту й валідність експерименту. Результати експерименту оброблені якісно і кількісно. Додатки до роботи є інформативними і слугують вагомим науково-методичним підґрунтям для заглиблення у проблему формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

Результати проведеного дослідження дають підстави вважати, що визначені завдання реалізовано, мету досягнуто, а сукупність отриманих наукових положень має вагоме значення для забезпечення формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Висновки дослідження є обґрунтованими. Виклад матеріалу в опонованій роботі послідовний, науково обґрунтований, має прикладне значення.

Оцінюючи роботу Лукачович Г.О. зауважимо, що вона характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструючи культуру наукового мислення, уміння за допомогою застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів синтезувати емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження, порушувати і розв'язувати наукові проблеми, аргументовано й переконливо викладати наукові узагальнення. Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи Лукачович Г.О. достатньо обґрунтовані й достовірні.

Разом з позитивною загальною оцінкою дисертаційної роботи Г.О Лукачович, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Основний фокус дисертаційного дослідження зосереджено на старших дошкільниках із загальним недорозвиненням мовлення. На нашу думку, досліджувана категорія дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку визначена занадто широко. Варто було б звужити її, обравши конкретний рівень загального недорозвинення мовлення, оскільки рівень сформованості складових мовленнєвої діяльності старших дошкільників на кожному рівні є досить неоднорідним.

2. У представленій у другому розділі методиці вивчення лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення варто унормувати підхід до створення критеріїв кількісного оцінювання результатів проведеної методики.

3. У другому розділі автор подає широкий теоретичний та практичний аналіз проблеми формування екологічної грамотності спеціалістів як передумови формування природничо-екологічної лексики у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення (с. 144-167). Однак, на нашу думку, опитування спеціалістів недостатньо співвідноситься з методикою формування лексико-семантичних умінь засобами екологічного виховання у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. До програми варто було б включити завдання щодо розуміння диференційованого використання методів і прийомів формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення відповідно профіля корекційної діяльності кожного спеціаліста, а особливо вчителя-логопеда. Результати експериментальної роботи набули б особливої ваги після представлення рекомендацій щодо шляхів підвищення екологічної грамотності педагогічних працівників.

4. На наш погляд, дисертаційна робота виграла б, якби у авторській методиці формувального експерименту було акцентовано увагу на компенсаційних аспектах роботи в умовах диференційованого підходу до формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання.

5. Незважаючи на цілісність і завершеність наукового дослідження в тексті зустрічаються незначні стилістичні огріхи.

Однак, висловлені зауваження не знижують актуальності, теоретичної та практичної цінності проведеного Г.О Лукачович дослідження як самостійної, системної, цілісної, завершенної наукової роботи.

Дисертаційна робота Лукачович Галини Олександрівни «Формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має теоретичне і прикладне значення; відзначається беззаперечною актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю; містить наукові здобутки,

нові, раніше не захищені наукові положення й обґрунтовані висновки. Результати дослідження є важливими для розв'язання актуальної проблеми формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання, пройшли належну апробацію, впровадження, висвітлені у значній кількості публікацій.

Отже, дисертація Галини Олександрівни ЛУКАЧОВИЧ «Формування лексико-семантичних умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами екологічного виховання» відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, Галина Олександрівна ЛУКАЧОВИЧ, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної та

інклюзивної освіти

Волинського національного

університету імені Лесі Українки

Ірина БРУШНЕВСЬКА

Ірина Брушневська
вчений секретар університету
* 09 04 2025 р.